

SØNDAGSQUIZ

19. oktober 2014

- 1 Hvad hed de første to mennesker ifølge nordisk mytologi?
- 2 Hvad hed FN's svenske generalsekretær, der omkom i et flystyrt i 1961?
- 3 Hvilken emaljeret kaffekande fra firmaet Glud & Marstrand var i første halvdel af 1900-tallet synonym med kaffebrygning i Danmark?
- 4 Hvilket dyr er Danmarks største rovdyr til lands, hvis man ser bort fra ulven?
- 5 Hvem har skrevet adskillige danske børneklassikere såsom 'Lange Peter Madsen' og 'Tante Andante' samt en 'ABC', der er optaget i Kulturkanonen?
- 6 I hvilket nordisk land blev professionel boksning forbudt i 1981?

Svarene finder du nederst på siden.

Politikens Søndagsquiz bliver lavet i samarbejde med **BEZZERWIZZER**

Sådan svarede læserne i Bezzerwizzer på politiken.dk

Hvilket af disse lande fik først en kvindelig regeringsleder?

- A** Arthur Conan Doyle
- B** George Orwell
- C** Mark Twain
- D** Lewis Carroll

39% svarede rigtigt

Firben får større fødder efter invasion af konkurrenter

EVOLUTION. Det grønne firben *Anolis carolinensis* havde det måske en smule bedre oppe i trækrone, før det brune firben *Anolis sagrei* fra Cuba møvede sig ind på dens territorium på en øgruppe i Florida. For ankomsten af en konkurrent har tvunget det grønne firben højere op i træerne, hvor grenene er tyndere og mere glatte, og det kræver bedre klatreegenskaber. Men den udfordring har den naturlige evolution klaret på fornemste vis, viser et nyt studie fra Harvard University i USA, som netop er blevet offentliggjort i det videnskabelige tidsskrift Science. På blot 20 generationer og dermed 15 år har fødderne vokset sig længere hos det grønne firben og dermed givet krybdyret en større klæb-

rig trædepude, så den nemmere kan klynge sig fast til de glatte siddegrene i træernes toppe. De to arter firben er kendt for at spise hinandens nyudklækkede unger. Det kommer ikke bag på forskerne, at et firben, der er truet på sin eksistens, tilpasser sig de ændrede livsbetingelser. Men det er uhyre sjældent, at man har fået dokumentation for, at denne form for evolution finder sted i den vilde natur og med sådan en hastighed. Væksten af firbenets fødder er ifølge forskerne så markant, at det ville svare til, at en mand med en gennemsnitshøjde på 1,75 meter pludselig blev lige så høj som en lille amerikansk basketballspiller på 1,93.

Foto: Eric Gray/AP

lasse.foghsgaard@pol.dk

Et los fra en lille dame med store fødder

For ti år siden gjorde forskerne det nok vigtigste fund af en menneskeart i lang tid: *Homo floresiensis* – eller hobbiten – væltede billedet af os selv som en exceptionel art. Fundet startede et skred, der ændrede vores humane udviklingshistorie fra den udvalgte art til en kompleks fortælling, der ligner alle andre dyrs.

FORTIDSMENNESKET

RASMUS KRAGH JAKOBSEN

I en stor hule, hævet over landskabet på øen Flores i Indonesien har et internationalt hold arkæologer gravet efter spor af fortidsmennesker siden 2001. Hulen kaldes Liang Bua ('kølig hule'), den er sval og højloftet, og sollyset trænger ind året rundt. Området har rigelige ressourcer og rent drikkevand, så stedet synes ideelt for tidlige mennesker.

Det var her, den australske arkæolog Mike Morwood ved University of New England i Armidale håbede at finde levn fra de første moderne mennesker uden for Afrika. Et folk, som inden for de seneste 60.000 år spredtes langs kysten hele vejen til Australien og må have krydset åbent hav og formentlig sat fod på Flores.

2. september 2003 har forskerne endnu ikke fundet noget særligt – uddøde dværgelefanter, komodo-varaner og masser af rotter. Men så, i et jordlag seks meter under hulens gulv, støder en arbejders udgravningskke mod det, alle drømmer om at finde: et menneskeligt kranium.

Kraniet er så lille, at de først tror, at det er et barns, men da de ser de store voksentænder i underkæben, står det hurtigt klart, at det er noget fuldstændig uventet. Det er en helt ny art, ingen har set før.

»På det her tidspunkt troede alle, at vi havde nogenlunde styr på de fleste ting om vores humane evolution og i hvert fald, hvilke arter der fandtes«, siger professor i evolutionstudier ved Aarhus Universitet Peter C. Kjærgaard.

Mike Morwood er vildt begejstret, men glæden erstattes snart af forvirring.

Palæoantropologen Peter Brown, også fra University of New England, kan knap tro sine egne øjne, da han måler hjernens volumen ved at hælde sennepsfrø ind i kraniet. Der er kun plads til 400 ml – det moderne menneskes hjerne er omkring 1.300 ml og chimpansens på 370 ml. Det kan ikke passe, for sidst et tobenet menneskevæsen gik omkring med så lille hjerne, var for 2,5 til 3 millioner år siden med de afrikanske abemennesker som den berømte 'Lucy' (*Australopithecus afarensis*). Men kulstof 14-dateringerne af det nye fund viser med sikkerhed, at kraniet kun er 18.000 år gammelt.

Brown måler en gang til og en tredje gang. Han prøver endda at mase på frøene for at få flere ind, men lige meget hjælper det: For første gang i årtusinder står det klart, at en helt anderledes mennesketype har gået rundt blandt os for relativt nyligt.

Et nødråb fra forskerne

Den erkendelse rykkede fuldstændig ved vores verdensbillede og den udbredte forestilling om mennesker som det endelige resultat af en lineær udvikling fra abe over abemenneske til menneske.

»I lang tid havde videnskaben jo dyrket

REKONSTRUKTION. Forskerne var så forvirrede over 'hobbitens' sære træk, at de oprindeligt kaldte den *Sundanthropus floresianus*, som på latin betyder Sundamennesket med blomstrende anus. Foto: Jacob G. Due/Moesgaard Museum

det her billede af, at dels er vi mennesker fuldstændig alene, dels er vi exceptionelle, netop fordi vi er den eneste slags menneskeart, der har overlevet«, siger Peter C. Kjærgaard.

I stedet indikerer fundet, at verden indtil for nylig var en rodet blanding af mange forskellige menneskearter.

Og yderligere udgravning komplicerer kun tingene: Forskerne finder fine stenredskaber og forkullede stykker af dværgelefanternes knogler, som indikerer, at de små mennesker var dygtige redskabsmagere, der beherskede ilden og kunne nedlægge et stort bytte. Indikationerne mere end antyder en højt udviklet menneskelig forfader, hvilket på ingen måde harmonerer med den lille hjerne og en abemenneskestatur på blot 1 meter.

Forskerne anede faktisk ikke, hvad de skulle stille op med deres fund, så de sendte et forsigtigt manuskript til det videnskabelige tidsskrift Nature.

»Mellem linjerne stod der: »Hjælp os. Vi ved ikke, hvad det her er«, fortæller Nature-redaktør Henry Gee i Nature.

Eksperterne havde svært ved at forene den sære kombination af menneskelige og abemenneskelige træk, men ender med at lægge væsnet ind under menneskeslægten, og *Homo floresiensis* – mennesket fra Flores – var født.

Mike Morwood gav det lille væsen kælenavnet 'hobbit' på grund af dets diminutive størrelse og de store fødder. Det fænge øjeblikkeligt, og verden over berettede medierne begejstret om en eventyrlig ø befolket af hobbitter, drager (komodo-varanerne) og dværgelefanter.

Sygdomslobbyen går i aktion

Men næsten øjeblikkeligt blev der også sat spørgsmålstegn ved fundet.

»Homo floresiensis præsenterede rigtig mange overraskelser – og for nogle også for mange overraskelser«, siger Peter C. Kjærgaard.

Nogle forskere indvender, at fundet snarere ligner et sygt individ af *Homo sapiens* med en tilstand kaldet mikrocephali (lille hjerne). Det blev begyndelsen til en lang række artikler for og imod teorien om et sygeligt individ. Så snart en pato-

logisk tilstand blev afvist, dukkede en ny sjælden sygdom op, og senest for et par måneder siden sågar Downs syndrom.

I dag er 'sygdomslobbyen' marginaliseret, og den brede videnskabelige konsensus er, at *Homo floresiensis* vitterlig er en ny art. Men dens plads i vores historie er stadig et stort mysterium.

De fleste forskere hælder til Morwood og Browns forslag fra 2004 om hobbiten som en efterkommer af den tidligere mennesketype *Homo erectus*, der gradvist udviklede en mindre krop på grund af begrænset mængde ressourcer. Sådan en evolutionær proces er velkendt for dyr på isolerede øer, og Flores' elefanter er også blot på størrelse med ponyer.

Teorien om et abemenneske

Men der er også en anden mulighed. Den anerkendte palæoantropolog Chris Stringer ved Natural History Museum i London foreslår i Nature, at hobbiten måske er så lille som Lucy og andre abemennesker, fordi den faktisk er en slags abemenneske. Han peger på den lille hjerne, og at mange dele af kroppen matcher det, man ser hos abemennesker.

Problemet med teorien er, at abemennesker kun kendes fra Afrika og tilsynel-

dende ikke er spredt over noget, der bare minder om så store afstande. Og havde de virkelig tankekapaciteten til at bygge både og udforske havet?

Det sidste er ifølge Chris Stringer ikke nødvendigt, og de kan være ankommet ved en katastrofe som en tsunami.

»Med tsunamien i Det Indiske Ocean i 2004 så vi mennesker overleve at drive mere end 150 km til havs på flydende stykker af fald«, siger Chris Stringer således i Nature.

Hvis hobbitens oprindelse virkelig er så oldgammel, vil Homo-slægtens kolonisering af verden uden for Afrika for ca. 1,8 millioner år siden ikke længere stå som skelsættende, og man vil blive nødt til at revidere fortællingen om, hvordan mennesket opstod og spredte sig.

Så på mange måder er historien om hobbiten kun lige begyndt.

Det står dog klart i dag, at fundet af *Homo floresiensis* er det vigtigste i årtier, fordi det kickstarter en omvæltning af vores historie. Fundet gøder i 2004 jorden for at turde stille spørgsmål til tolkningen af de gamle sandheder, og det bliver fulgt op af et væld af nye store overraskelser.

De mest centrale er drevet af de genteknologier, som i det seneste årti blandt andet har givet os hele neandertalerens genetiske opskrift, afsløret helt nye menneskearter og sex med neandertalerne. Der til kommer nye overraskende fossilfund og nytolkninger af kendte fund.

Tilsammen står forskerne i dag med et billede af vores forfædres verden som rigt befolket af mange mennesketyper: hobbitter, mennesker, neandertalere med flere – der oven i købet parrede sig med hinanden. Og den forandring mener Peter C. Kjærgaard har været rigtig god:

»Det var et alt for pænt billede, vi havde af den humane evolution«, siger han.

»Men det, vi nu kan se, er, at vores egen store familiehistorie begynder at ligne de fleste andre dyrs, og andet ville også være underligt«.

viden@pol.dk